

Et exodus for sexarbejdere og et juleevangelium for de barnløse

Et empirisk-eksegetisk bidrag til feministisk teologi

Buch-Hansen, Gitte; Krogh Iversen, Marija; la Cour Sonne, Sigrid

Published in:

Kritisk Forum for Praktisk Teologi

Publication date:

2015

Document version

Også kaldet Forlagets PDF

Document license:

[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):

Buch-Hansen, G., Krogh Iversen, M., & la Cour Sonne, S. (2015). Et exodus for sexarbejdere og et juleevangelium for de barnløse: Et empirisk-eksegetisk bidrag til feministisk teologi. *Kritisk Forum for Praktisk Teologi, Feministisk teologi nu!*(142), 38-50.

Et exodus for sexarbejdere og et juleevangelium for de barnløse

Et empirisk-eksegetisk bidrag til feministisk teologi

Gitte Buch-Hansen, Sigrid la Cour Sonne og Marija Krogh Iversen

Vi indleder artiklen med en refleksion over forholdet mellem feminisme, epistemologi og den empiriske vending i human- og samfundsvidenskaberne. I eksegesen spejles denne udvikling i den del af *reader-response* traditionen, som orienterer sig mod 'kød-og-blod' læseren (*real readers*). Den empiriske vending illustreres med to projekter, som på hver sin måde har gjort brug af etnografiske metoder i det eksegetiske arbejde. Det første viser, hvordan nigerianske sexarbejdere på Vesterbro i København bruger Bibelen til at fastholde håb og personlig integritet i en socialt meget udsat situation. Det andet etablerer en samtale mellem nutidens kvinder og de bibelske skrifter om ufrivillig barnløshed og skam. Projekterne viser, hvorledes kendskabet til anderledes livserfaringer kan åbne blikket for fortællinger og strukturer i Bibelen, som man (*sic!*) tidligere har læst hen over. Samtidig sætter denne udvikling den bibelske eksegesi over for nye opgaver. Med sin viden om de bibelske tekster og deres fortolkningstraditioner er eksegeten i stand til at analysere den rolle, som Bibelen spiller i kulturen, og bliver dermed en vigtig samarbejdspartner for antropologer og sociologer.

I. Den empiriske vending. Eksegesi som social- og kulturanthropologi

Til jer,
der anklager poesien *universitetet* for eksklusivitet
og råber: Ud med sproget *i livet!* –
det er verden, der er et elfenbenstårn;
hvert digt *forskningsprojekt* en ansøgning om at få adgang.

Parafrase over Søren Ulrik Thomsen,
"Politisk digt", *Nye digte* (1987)

Fra Harnack til Haraway. Eksegesen i det 20. århundrede

De sidste par år har været præget af en helt ny tendens på de teologiske uddannelsesinstitutioner. Flere og flere speciale- og ph.d.-projekter slipper bøgerne, forlader det såkaldte elfenbenstårn og kaster sig ud i feltarbejde. Det gælder også den del af eksegesen, som interesserer sig for køn. Interessen retter sig mod de bibelske teksters sociale effekter, sådan som de i kraft af fortolkningstraditionen er blevet indskrevet i køn og krop. Denne vending mod empirien er imidlertid ikke bare en reaktion på diverse regerings fordring om mere erhvervsrettede uddannelser, men også resultatet af de videnskabs-teoretiske overvejelser, som er blevet kaldt 'den epistemologiske vending'. Betegnelsen dækker over den opmærksomhed, som gennem de sidste par årtier er blevet rettet mod de præmisser, som vor viden – og i eksegesens tilfælde: fortolkningen af de bibelske tekster – hviler på. Som vi skal se, er der tale om en udvikling, som har været drevet frem af det feministiske projekt.

Hvis vi skal forsøge at indfange den bevægelse i eksegesen, der karakteriserede det 20. årh., og som udgør baggrunden for de seneste tendenser i faget, kan vi stille den historisk-kritiske eksegeses fader, den tyske teolog og ekseget Adolf von Harnack (1851-1930), op mod den amerikanske videnskabsfilosof Donna Haraway (1944-). Haraway er tilknyttet *The History of Consciousness Department* og *Feminist Studies Department* på University of California, Santa Cruz. Sammenstillingen giver mening, fordi begge forskere har interesseret sig indgående for forholdet mellem historie og bevidsthed.

Harnacks historiesyn kan indfanges af hans parafrasering af den romerske komediedigter Terents (190- ca. 160 f.v.t.) frase: "Homo sum, humani nihil a me alienum puto", som i Harnacks version bliver til: "Homo sum, nil historicum a me alienum puto". En nærlæsning af "Erkenntnis zur Deutung des Weltgeschehens" – det essay fra 1920, som parafrasen stammer fra – afslører den teologiske forankring af Harnacks historiesyn. Det er fordi "der Geist aber ist einer" (1920/96: 964), at intet, hverken menneskeligt eller historisk, er Harnack fremmed. Den historiske eksegesi – og for så vidt også det positivistiske videnskabsideal – hviler altså på et solidt teologisk grundlag: Hegels åndsfaenomenologi. Sandheden er én, fordi Ånden er én; Og fordi Ånden er én, har vi alle adgang til den Sandhed, der – som navnet på en gud – må skrives med stort.

Det er denne postulerede enhed, som Haraway udfordrer med et essay, der i feministisk teori har fået kanonisk status, "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives" (1988). Haraway gør her op med det sandhedsideal, som hun kan betegne som 'gudetricket', og som også ligger til grund for Harnacks syn på historien. Ifølge Haraway har intet menneske adgang til dette blik *from no- or everywhere*, som i teologien er blevet forbundet med den allestedsnærværende og altvidende guddom. I stedet er menneskets viden om verden bestemt af den sociale situation, som han eller hun gennem sin fysiske krop altid er indlejret i. Den idé om objektivitet, som har været knyttet til det harnack'ske projekt, er ifølge Haraway udtryk for en universalisering af en bestemt – og partikulær – forståelse af historien. Essayet udfordrer således den 'logocentrisme', der har universaliseret den hvide, protestantiske, heteroseksuelle, europæiske mands erfaringer. Vel lever vi i den samme verden, men den tager sig forskelligt ud afhængigt af den racemæssige, religiøse, seksuelle, etniske – og selvfølgelig kønnede – position, som den anskues fra.

Eksegese i det 21. århundrede. Intersektionalitet

Denne erkendelse af, at viden altid er situeret, har løbende givet anledning til en yderligere fragmentering af verdensbilledet. Således er en sort kvindes erfaring, når det kommer til undertrykkelse, helt anderledes end en hvid kvindes eller en sort mands. På lignende vis adskiller en etnisk dansk kvindes forståelse af frigørelse sig fra en illegal, afrikansk migrantarbejders. Denne

egentlig ganske enkle betragtning indgår i den teoridannelse, som går under betegnelsen 'intersektionalitet'. Termen stammer fra den afro-amerikanske feminist og jurist Kimberlé W. Crenshaws artikel "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Theory" (1989). Som tænkning handler intersektionalitet ikke om bare at addere forskellige identitetsmarkører, men om at undersøge, hvad der sker i krydsfeltet mellem de forskellige kategorier. Der er tale om et teoretisk perspektiv, som det ikke er til at komme uden om i den forskning, der beskæftiger sig med humaniora og sociologi. I eksegese har denne udvikling bl.a. betydet et stadigt stærkere fokus på læseren – ikke den implicite læser fra nykritikkens litterære analyser, men *the real reader*.

Vi er nu fremme ved forklaringen af den i indledningen beskrevne nye tendens i eksegese. Det er erkendelsen af den situerede karakter af al viden, der skubber studerende og forskere ud af de institutioner, som traditionelt har været knyttet til opretholdelsen af den 'ene' og 'sande' teologi. Metodisk har den epistemologiske vending betydet, at eksegese nu lader sig inspirere af etnografien og dens metoder. Feltarbejde og interviews tages i brug, når de bibelske teksters sociale effekter skal undersøges. Derfor er den epistemologiske vending blevet til en empirisk vending (Lykke 2008, 178). Denne udvikling sætter den bibelske eksegese over for nye opgaver. Der bedrives ikke længere eksegese, bare fordi der skal prædikes på søndag. Eksegeten er også blevet en vigtig samarbejdspartner for antropologer og sociologer, fordi teologerne med deres viden om de bibelske tekster og deres fortolkningsstraditioner er i stand til at afkode og analysere den rolle, som Bibelen fortsat spiller i kulturen og i forskellige sociale gruppers identitetsdannelse. Skønt blikket for det partikulære – historisk set – har været drevet frem af feministerne, er vi endt med en videnskabsteori, der må betegnes som en almen epistemologi.

Køn, krop og bibelbrug

Vi skal i dette bidrag ganske kort stifte bekendtskab med to projekter, som begge har kvinders liv og krop som genstandsområde. På hver sin måde kombinerer de to studier empirisk arbejde og eksegese. Først skal vi se på, hvorledes eksegese kan bruges i socialantropologisk øjemed. I et klassisk

feltarbejde, der har involveret 'participant observation' og semi-strukturerede samtaler, har Sigrid la Cour Sonne undersøgt, hvordan nigerianske sexarbejdere på Vesterbro i København bruger Bibelen til at fastholde håb og personlig integritet i en socialt meget udsat situation. Men dette engagement i andre fortolkningssamfunds bibelbrug kan også være til inspiration for fageksegesen i mere snæver (akademisk) forstand, fordi både 'historien' og det andet 'menneske' – når alt kommer til alt – *altid* er mig fremmed. Ofte vil der dukke nye spørgsmål op, som den professionelle – og som regel socialt privilegerede – ekseget ikke drømmer om at stille.

På samme måde kan bekendtskabet med anderledes livserfaringer medvirke til at åbne blikket for fortællinger og strukturer i Bibelen, som man (*sic!*) tidligere har læst hen over. Et eksempel på denne strategi finder vi i Marija Krogh Iversens arbejde med skam og barnløshed, hvor hun etablerer en samtale mellem nutidens kvinder og de bibelske skrifter. I sit studie har Krogh Iversen taget udgangspunkt i en serie af interviews, som hun har lavet for *Kristelig Dagblad* med kvinder, der på hver deres måde har stået ansigt til ansigt med ufrivillig barnløshed som følge af manglen på 'reproduktiv kapital'. Med inspiration fra Bourdieus tanker om den 'kulturelle kapital' refererer dette begreb til de forskellige former for 'kapital' – biologisk, socialt, økonomisk og juridisk – som en kvinde må have adgang til for at kunne få et barn. Kvinder kan således være ufrivilligt barnløse på grund af deres egen eller partnerens infertilitet, men også som følge af seksuel orientering mod eget køn eller en ønsket eller ufrivillig single-tilværelse (Kartzow 2015). Undersøgelsen omfatter derfor forskellige former for barnløshed. I sit arbejde kombinerer Krogh Iversen de tre aspekter, som i dag karakteriserer feministisk teologi og eksegetik: i.) den *diskursive* analyse af den ideologi, som formidles af de bibelske tekster; ii.) det *arkæologiske* projekt, hvor alternative beretninger og fortællinger om kvinders liv graves frem fra historiens arkiv og bringes ud i lyset; iii.) det *konstruktive* projekt, hvor gældende teologiske kategorier – i samtale med kvindernes liv og erfaringer – udfordres og revideres. Men først en rapport fra Vesterbro.

II. Eksegese som socialantropologi. Et etnografisk studie af nigerianske sexarbejdere på Vesterbro

“You know, after trial comes rejoice. You know, like after the 40 years [...] in the desert [...]. After labour you want to rejoice”.

Citatet stammer fra Ruth, en af de nigerianske kvinder, som jeg – Sigrid la Cour Sonne – mødte under mit feltarbejde i Night Light Café, en økumenisk natcafé for udenlandske kvinder i prostitution på Vesterbro. I citatet ser Ruth Israels 40 år i ørkenen som et løfte om, at der venter noget andet og bedre på den anden side af hendes prøvelser som illegal sexarbejder i Europa. Det viste sig hurtigt, at flere af kvinderne fra Caféen spejlede deres tilværelse i Exodus-beretningen fra Anden Mosebog.

Etnografisk eksegese

Nigerianske kvinder med kristen baggrund udgør en stor gruppe blandt gade prostituerede i de nordiske lande. Dette forhold rejste – for mig – spørgsmålet om, hvordan disse kvinders selvforståelse som sexarbejdere tager sig ud i lyset af Bibelen. Jeg indledte derfor et samarbejde med Night Light Café om at indsamle empiri i caféen og valgte at udføre et feltarbejde, der i sin form var inspireret af den poststrukturalistiske vending i etnografien.

Denne vending har skubbet etnografien bort fra det positivistiske ideal om ‘repræsentativitet’. I stedet er feltarbejdets primære mål blevet at vise, at verden som regel er mere kompleks, end forskningen og den offentlige mening har antaget. Feltarbejdets primære mål bliver derfor at forstyrre disse forforståelser og at inspirere til nye forskningsprojekter. For at maksimere denne forstyrrelse og undgå ensidige og forenkledede data bør et felt anskues fra mindst tre forskellige vinkler; man taler om studiets triangulering. I mit studie blev (i.) otte måneders mere eller mindre intensiv deltagelsesobservation kombineret med (ii.) længere natlige samtaler med enkelte kvinder om deres yndlingsstykker fra Bibelen og (iii.) feedback på mine fortolkninger af data fra det daglige lederskab i Night Light Café. Til min overraskelse

foretrak kvinderne helt andre tekster fra Bibelen end dem, som omhandlede prostituerede.

Exodus som coping-strategi

Kvinderne pegede helt overvejende på Salmernes Bog og Anden Mosebog, når de skulle vælge en favorittekst fra Bibelen. Disse tekster spillede også en stor rolle i kvindernes andagts- og bønsspraksis. Salmernes Bog og selve beretningen om israelitternes udvandring fra Egypten viste sig at danne grundlag for en stærk *coping*-strategi, som gjorde det muligt for kvinderne at udholde deres situation som illegale sexarbejdere i Danmark. Som vi så i Ruths citat, udgør Exodus-beretningen en rammefortælling, som kvinderne spejler og fortolker deres egen situation i. Dette kan ses af skemaet nedenfor:

	Titel	Exodus	Kvinderne
1	Udfrielse 1	Israels udfrielse fra Egypten	Rejsen væk fra en slavelignende tilværelse i Nigeria (<i>fortiden</i>)
2	Prøvelse	40 års ørkenvandring	Europa uden opholdstilladelse og med ulovligt sexarbejde (<i>nutiden</i>)
3	Udfrielse 2	Ankomst til det forjættede land	Europa med opholds- og arbejdstilladelse (<i>fremtiden</i>)

Som det fremgår af skemaet, placerer kvinderne deres rejse fra Nigeria til Europa på linje med Israels udfrielse fra Egypten. For at forstå dette er det nødvendigt at vide lidt om kvindernes historie og situation. De fleste kvinder fortæller, at de er vokset op i familier, der som følge af enten dødsfald eller skilsmisse har været uden en mandlig forsørger. I et patriarkalsk samfund som det nigerianske er det svært for en kvinde at forsørge en familie alene; fx må en enke afgive jorden, hvis ikke hun har en søn, der kan overtage denne. Dødsfald eller skilsmisse kaster derfor familien ud i fattigdom. Samtidig spiller de traditionelle slægtskabsbånd stadig en vigtig rolle i Nigeria. Ud-lægningen af afrikansk kollektiv tankegang i udtrykket "I am because we are", sådan som vi finder den hos den kenyanske teolog John Mbiti (1989,

106), synes også at gælde for kvinderne i Caféen. De fleste sender penge hjem til deres familie i Nigeria. Kvinderne giver udtryk for, at rejsen til Europa er et skridt i den rigtige retning, da de ingen fremtidsmuligheder ser i Nigeria.

Men kvinderne udholder deres 'ørkertilværelse' gennem at spejle deres liv i Exodus-beretningen: Som Gud i sin tid var med israelitterne i ørkenen, vil han også i fremtiden sikre, at kvinderne når deres endelige mål. I fremtiden vil de – igen – blive udfriet og ankomme til det forjættede land, som for kvinderne er lig med en opholds- og arbejdstilladelse i Europa.

Projektets bidrag til teologien og sociologien

De kvinder fra Night Light Café, som jeg talte med, synes således at finde deres 'evangelium' i Det Gamle Testaments fortælling om udvandringen fra Egypten. De beskriver Gud i Exodus-beretningen som en nådig og retfærdig Gud, der ikke svigter sit folk. Samtidig er det en fortælling om, at modgang vendes til medgang, og at prøvelse bliver til sejr og glæde. På den måde kan kvinderne bruge den bibelske beretning om Israel til at bibringe deres liv mening og forklare og udholde de udfordringer, de står overfor. Modsat fremstår Jesu radikale bud i Det Nye Testamente som 'lov' for kvinderne. Dette ses f.eks. af den stærke pointering af skilsmisse-forbuddet i Matt 5,31-32, som kom til udtryk i samtalerne. Kvindernes brug af Bibelen bidrager hermed til en nuancering af det herskende syn i den danske teologiske og kirkelige tradition på Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente som henholdsvis 'lov' og 'evangelium'. Samtidig udfordrer den tilslutning til skilsmisseforbuddet, som er begrundet i kvindernes egen historie, en liberal, vestlig feminisme.

Den eksegetiske analyse af feltstudiets data kan imidlertid også supplere sociologiske undersøgelser af de nigerianske sexarbejders situation. Specifikt kastes der lys over den danske hjemsendelses- og deportationspolitik, som har vist sig ikke at fungere. Skønt kvinderne befinder sig illegalt i Danmark, tilbyder den danske stat en frivillig hjemsendelse med penge, hvis kvinderne identificeres som ofre for menneskehandel. I princippet skulle støtten muliggøre en ny start for kvinderne i Nigeria. Men forskellige undersøgelser – bl.a. antropologen Sine Plambechs ph.d.-afhandling fra 2014 – har vist, at de nigerianske kvinder anser den frivillige hjemsendelse på linje med en ufrivillig deportation og derfor ikke ønsker at tage mod denne (2014,

7-9). Kvindernes forhold til Exodus-beretningen forklarer dette forhold på et eksistentielt plan. At sende kvinderne tilbage til Nigeria – lige meget på hvilken måde – svarer til, at Israel i Det Gamle Testamente blev bedt om at drage tilbage til et liv i slaveri i Egypten. I Nigeria havde kvinderne ikke noget håb for fremtiden. Ved at rejse til Europa er de rykket ud i ørkenen. Her kan de, selvom de endnu ikke har adgang til deres fremtid, i det mindste håbe på den.

III. Eksegese som kulturanthropologi. En empirisk undersøgelse af den moderne diskurs om barnløshed

“Der var skam forbundet med det, og jeg tænkte: ‘nej, det skal de ikke vide, at jeg ikke kan.’”

Udsagnet ovenfor er ikke et dagsbogsnotat fra 50'ernes Danmark, men stammer fra ét af mine – Marija Krogh Iversens – interviews med ufrivilligt barnløse kvinder. Citatet afspejler virkeligheden for de tusindvis af kvinder, der i dag ønsker at blive gravide, men som af forskellige grunde ikke bliver det. I mit arbejde så jeg, hvordan den ufrivillige barnløshed stadig føles som en biologisk og social ufuldstændighed for den infertile kvinde, der oplever ikke at kunne leve op til det ideal, hvor en kvinde – udover at være fager og fremme i skoene – også skal være fertil. Det grundlæggende spørgsmål for mit arbejde med barnløshed og slægtsbegreber var, hvor denne idé om den ‘rigtige’ kvinde og den ‘naturlige’ familie kommer fra. For at få svar måtte jeg vende mig mod Bibelen og de forestillinger, som den har båret videre fra antikken, hvor svigtende fertilitet blev betragtet som en sygdom.

Tilsyneladende mærker dette tankesæt fortsat kvinder i dag. I et af mine interviews forklarer den 40-årige Hannah, der gik igennem syv års fertilitetsbehandling for at blive mor, det på følgende vis:

“Jeg tænkte på, hvorfor jeg ikke bare kunne fungere, som jeg skulle: ‘Hvad er der galt med mig?’ [...] Jeg følte mig ikke som

helt hundrede procent kvinde. Jeg antog, at det at være kvinde var lig med det at blive mor, og det kunne jeg ikke leve op til.”

Generelt illustrerede interviewpersonernes udsagn, at barnløsheden fremkalder følelsen af at komme til kort på et grundlæggende biologisk, socialt og eksistentielt plan, også selvom nutidens kvinder ikke længere oplever sig som bundet til kødgryder og barselsseng. Men når over 6000 kvinder om året lægger sig på fertilitetsbriksen, synes ønsket om en biologisk forbindelse mellem mor og barn stadig at være af afgørende betydning. Dertil kommer, at behandlingen – udover at skulle sikre slægtens genetiske videreførelse – også spejler en fordring om kvindelig sundhed og frugtbarhed.

Nye familiemønstre – i dag og i antikken

Efterhånden som jeg foretog flere interviews, blev det klart, at antikkens og især Det Gamle Testaments kobling af barnløshed og sygdom stadig er med til at afføde en bestemt forestilling om fertilitet og femininitet. Men undersøgelsen bragte mig også i kontakt med kvinder, der gjorde op med ideen om kroppen som den eneste vej til familieførøgelse. Det gælder f.eks. den 48-årige Jonna, der har adopteret Sabiha på syv år fra Etiopien. I interviewet forklarer Jonna, at hun selv aldrig har følt et behov for at skulle føde, fordi, som hun siger: “Jeg har det ikke sådan, at et barn skal ligne mig fysisk.” Som Jonna vælger flere kvinder i dag at blive mor på egen hånd. Men når kvinder får børn uafhængigt af et forhold til en mand, skaber de en familierelation, der etableres på et andet grundlag end det genetiske. Da jeg med disse kvinders erfaringer i baghovedet gik til Det Nye Testamente, viste det sig, at denne fleksible tilgang til køn og familiedannelse også gjorde sig gældende i Bibelen. Mine læsninger af Pastoralbrevene og Lukasevangeliet afslørede et familieideal, som afviser at reducere det familiære fællesskab til et spørgsmål om biologi.

Således er den heteronormative slægtsforståelse langt fra Bibelens eneste bud på familiære fællesskaber. I Lukasevangeliet definerer Jesus sin ‘mor’ og sine ‘brødre’ som alle, der hører Guds ord og handler efter det (Luk 8,21). Familiestrukturen er her ikke relateret til det rette – dvs. abrahamitiske – stamtræ, men bygger på tilslutningen til en fælles tro og etik, der inkluderer alle, som ønsker det. For nærmere at belyse dette nybrud i familiedannelsen

inddrog jeg den amerikanske antropolog Marshall Sahlins, som gennem et helt liv har beskæftiget sig med studier af netop slægtsforhold. Dybest set er 'slægten' ifølge Sahlins et fænomenologisk – og altså ikke et ontologisk – fænomen, der er baseret på erfaringen af det, som han kalder "mutuality of being" (Sahlins 2013, 3). Denne erfaring af at være eksistentielt og kropsligt forbundet bliver i forskellige kulturer projiceret over i forskellige former for materialitet. Det kan være forfaderens sæd, sådan som det er tilfældet i de religioner, der forstår sig selv som Abrahams børn (1 Mos 12,3; 15,4; Gal 3,8.16). Men slægten kan også bygges op omkring den fælles historie eller dét at leve af den samme jord, at bebo det samme hus eller i bogstavelig forstand at være hinandens på-rørende – altså dem, der tager sig af hinanden. På den måde kan mennesker i det praksisbårne fællesskab knytte sig til hinanden i en forbindelse, der er lige så stærk som biologiens, fordi slægtskab, når alt kommer til alt, er grundet i kultur frem for natur.

Bruger vi Sahlins' refleksioner over slægtsdannelsen til at åbne de bibelske skrifter, får vi i Pastoralbrevene øje på en gruppe enker, der realiserede Jesu familieideal ved at slå sig sammen i asketiske praksisfællesskaber. Gennem cølibatet indtog disse kvinder roller i det offentlige rum, som ellers kun tilfaldt mænd (1 Tim 5,11-16). Det er muligt at læse Første Timotheusbrev som en kamp om netop familiestrukturen. Brevet polemiserer mod disse kvinder, som har givet afkald på mand og børn til fordel for livet i de asketiske fællesskaber. Forfatteren insisterer således på, at en 'rigtig' enke er en kvinde, som har været én mands hustru (1 Tim 5,9), og som har opfostret børn (1 Tim 5,10). Kun hun – i modsætning til de unge kvinder i enkehusene – vil modtage understøttelse fra menigheden.

Min konstruerede samtale mellem nutidens barnløse kvinder og fortidens enker afslørede således et træk, som den moderne alenemor og bibelens kyske enker deler, nemlig, at de bryder den norm, der måler en kvindes værdi på hendes evne til at føde børn. Når nutidens Jonna fravælger fertilitetsbehandling og adopterer, indtager hun rollen som både mor og 'far' for sit barn. På samme måde udfordrede de enker, som Første Timotheusbrev angriber, de hegemoniske kønsgrænser ved at forsvare seksualiteten og påtage sig en maskulin autoritet, der gjorde dem i stand til at bevæge sig opad i datidens kønshierarki. Således åbner kvinderne muligheden for en slags

‘asketisk transvestisme’, hvor kønnet ikke knytter sig til biologien, og hvor fertilitet ikke er det, der sikrer slægten.

Det alternative juleevangelium

Min erfaring med at bruge interviews som et eksegetisk værktøj er, at moderne kvinders liv og erfaringer kan bruges til at øjne oversete perspektiver i de bibelske tekster. Ved at konstruere en samtale mellem nutidens barnløse kvinder og kvinderne i Lukasevangeliet og Pastoralbrevene bliver det tydeligt, at der i de kristne skrifter findes historier, som peger på alternativer til det slægtsideal, hvor far, mor og barnet i krybben sætter standarden for den traditionelle – og egentligt gammeltestamentlige – familiedannelse. Mit arbejde løfter sløret for en alternativ slægtssaga, hvor en praksisbaseret tilslutning til de kollektive værdier bliver det åndelige genmateriale, der udgør familien. I den afvisning af den maskuliniserede diskurs, som de pastorale enker lagde krop til, og som Jonna udlever i sin måde at være forælder på, finder vi således kimen til et alternativt juleevangelium. Et sådant udvidet syn på familiebegrebet kan være med til at aflaste den skam, der følger i kølvandet på barnløsheden, og som det traditionelle juleevangelium har været med til at vedligeholde.

Litteratur

- Crenshaws, Kimberlé W. 1989. “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Theory”. I *University of Chicago Legal Forum* 140:139-167.
- Haraway, Donna. 1988. “Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives”. I *Feminist Studies* 14:575–599.
- Harnack, Adolf von. 1920. “Erkenntnis zur Deutung des Weltgeschehens”. I *Adolf von Harnack als Zeitgenosse: Reden und Schriften aus den Jahren des Kaiserreichs und der Weimarer Republik*. Med indledning af Kurt Nowak. Berlin: DeGruyter.
- Iversen, Marija Krogh. 26.07.2014. “Barnløshed har altid været en eksistentiel prøvelse”. *Kristeligt Dagblad*.

- 26.07.2014. “Vi aftalte, at vi skulle have tre børn og en at løbe på”. *Kristeligt Dagblad*.
- 29.07.2014. “Det krævede syv års sårbarhed at blive mor”. *Kristeligt Dagblad*.
- Kartzow, Marianne Bjelland. 2015. “Reproductive Capital and Slave Surrogacy. Thinking about/with/beyond Hagar”, ss. 396-409 i *Bodies, Borders, Believers: Ancient Texts and Present Conversations. Essays in Honor of Turid Seim Karlsen on Her 70th Birthday*. Redigeret af Anne Hege Grung, Marianne Bjelland Kartzow og Anna Rebecca Solevåg. Eugene, Or.: Pickwick Publications.
- Lykke, Nina, 2008. *Kønsforskning: En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. København: Samfundslitteratur.
- Mbiti, John S. 1989. *African Religions and Philosophy*. New Hampshire: Heinemann Educational Publishers.
- Plambech, Sine. 2013. *Points of Departure: Migration Control and Anti-Trafficking in the Lives of Nigerian Sex Worker Migrants after Deportation from Europe*. PhD diss., Københavns Universitet.
- Sahlins, Marshall. 2013. *What Kinship Is – and Is not*. Chicago: The University of Chicago Press.

Gitte Buch-Hansen, Ph.d., Professor MSO, Det Teologiske Fakultet,
Københavns Universitet
E-mail: gbh@teol.ku.dk

Sigrid la Cour Sonne, cand.theol.
E-mail: sigridlcs@gmail.com

Marija Krogh Iversen, cand.theol.
E-mail: ichbinbio@gmail.com